

OUDE DRUKWERKEN,
BETREFFENDE
FRIESLAND EN GRONINGEN.

Oude Drukwerken,

BETREFFENDE

FRIESLAND EN GRONINGEN.

Van de door mij bedoelde werkjes zal ik eerst de titels vermelden, om er daarna eenige opmerkingen aan vast te knoopen.

I.

Een vreemde en woder- || lijcke prophecie, die welcke, genomen is wtveel goede oude || prophecien gelijc Uincētius, Theophilus en Antonius, || Theodorus, Joachim, Cyrillus, ghemaect hebben, en die || ook wt Joannes Lichtenbergers prophetien hier toe int || translateren eens deels gedaen is, en betuyghē vander toe || coemst ons heeren Jesu Christi, ende van Antichrist || toecoemst en sijn verdoemenisse, met den grooten || dach des oordeels, dye welcke prophecien in || vele ouercomen met der heyligher schrif || tueren. || (Houtsnede). Tot den Leser. || Leest ende merct wel. || Aan het slot: Gheprent Thantwerpen in den Mol, by mi Henric Peetersen vā middel. En me vintse te cope te leeuwaerde bi thielma de boec vercooper. Int. iaer. M. CCCCC. XXXIII. Zes bladz. in 4°. Goth. letter.

II.

Een corte Cronike wt || voele Croniken toe samen mit groter neersticheyt || vn arbeyt gebracht tracterende de oorspronck vn || crijch der Vreisen wente to dessen dach to, van || Westvreislant Groningherlant vnde Oestvreislant vn wat daer omlandes ghesche || en is seer ghenuechlick om toe lesen.

Datum Grōninge Anno 1536.

(Houtsnede, voorstellende mijns erachtens keizer Maximiliaan, aan wien door twee personen geld betaald wordt, alle drie aan een tafel gezeten, twee aan deze, Maximiliaan aan de overzijde.)

Gheprent tot Campe in die Geertstrate van der A || Bi mi Jan Euerstsoon En mē salse to coop vin || den to Groningē bi Teilma Boeckuercoper. 4°. Goth. letter.

(Op de keerzijde van den titel het portret van Keizer Maximiliaan in houtsnede.)

III.

Vanden vresen preuilegien hem van Karolo gegeue en van de Paeu || wes Gregorio gheconfirmiert. (In houtsnede: het wapen van de stad Groningen, nl. de adelaar omhangen met het schild, gedekt door de keizerlijke kroon.) Op het laatste blad: Gheprent tot Campen By Sunt Nicolaes Kercke in || die Geert strate vā der A. by mi Jan Euerstsoon.

En men salse to coop vijnden to Groningen || Bi Tyelman Boeckuercoper.

(Daaronder he'zelve portret van Keizer Maximiliaan als op de keerzijde van den titel van II.) 4 blz. 4°. Goth.

IV.

Een cleyn Cronike daer || mittten corsten begrepen wordt, wo ende mit wat manier die || Gelreschen den Dam vast-gemaket, ende wederom neder ge || worpen, en hoe Wedde Couerden Diepnū en den Kynchorst bi Meppel ghe-wonnen bint.

(Houtsneepretret van Maximiliaan, hetzelfde als bij II en III)

Aan het slot: Dem guetwilligen leser toe dienste geschreuen haestelick in Groningen. 8 blz. 4°. Goth.

V.

Prophetie ofte bedudinge || der hemelscher Tcykene, ghe-
durende van den Jare XXXIX. tot en̄ mit den Jare L. Gepractisierd op || dē meridaē, der getrouder Stede Fran-
niker in || West vrieslant, bij Lodouicus de vogele, in ||
die vrie consten Doctor ende Licentia || tus Medicine.

(Zes figuren in houtsnee); Luna Mercurius Sonne Mars Saturnus Venus.

(Aan het slot eene peroratie, eindigende);
Ex Franikar postridie Joānis Anno 1538.

Lodouicus de Voghele.

Gheprent te Campen bi mi Jan Euertsen. Ende men sal se te coop vijnden bi Teilman boeckuercooper. 8 blz. 4°. Goth.

Vier van deze werkjes vermelden den naam van een boekverkooper Teilman, die blijkens I in 1534 te Leeuwarden, volgens II in 1536 of iets later te Groningen woonde, terwijl V zijne woonplaats niet aanduidt. Meer boekjes zijn naam dragende zijn mij tot dusver niet voorgekomen. Hij is zeker dezelfde, die volgens Eekhoff in

de Leeuwarder Burgerboeken van 1543 en 1544 voorkomt als Thylman, boekverkooper uit het land van Kleef.

Het eerste boekje is voorhanden in het magazijn van nu wijlen den heer Mart. Nijhoff en o. a. vermeld als n°. 14 van diens Catalogue d'un choix de Pièces Historiques curieuses et rares du XVIe siècle, waaraan ik den titel ontleende. Vroeger ontmoette ik een exemplaar, tegelijk met V, op eene auctie te Utrecht, en mocht slagen in den aankoop alleen van het laatste voor de bibliotheek van het Friesch Genootschap. N°. II heb ik het eerst gezien in de geschied- en letterkundige verzameling van de Sitter, die ten jare 1861 te Groningen verkocht is. Met dit Kronijkje is aan het slot nog ver-eenigd »Een kleyn Cronica.»

Een tweede exemplaar berust op de provinciale bibliotheek van Friesland in den oorspronkelijken band gevolgd door III en IV, en voorafgegaan door Dye Cronijcke van Zeelandt van Jan Reygersberch, de eerste uitgave, gedrukt bij de weduwe van Henrick Peetersen te Antwerpen (die I heeft gedrukt) in 1551. Kennelijk aan hunne zelfstandigē titels met houtsneefiguren zijn III en IV afzonderlijk verschenen, niet als met II een geheel vormende. Achter het ex. van de Sitter kwamen zij dan ook niet voor, zoo mijn geheugen mij niet bedriegt. Waartoe deze opmerking gemaakt? zal iemand misschien vragen. Wel, omdat II en het vermeld »Kleyn Cronica'', met III en IV te zamen, onder den titel van II, in kl, 8° wederom zijn: »Gheprent toe Campē, in die Broeder straet by my Steuen Joessen. Anno M.D.L.III.» Van deze laatste uitgave bezitten wij een ex. in de bibliotheek van ons Genootschap.

Ofschoon van die kronijkjes dus twee uitgaven in de zestiende eeuw te Kampen verschenen waren, schijnen zij toch onbekend te zijn gebleven aan M. Brouërius van

Nidek, die ze in zijne *Analecta medii aevi*, Amst, 1725, opnam, en wel in orde na Sicke Beninga's *Chronickel der Vriescher Landen en der stad Groningen*. Hij maakt ons ook bekend met de namen der schrijvers, nl. Sybe Jarichs van II, terwijl hij het in de vroegere uitgaven daarmede vereenigd »*Kleyn Cronica*», in de derde plaats afzonderlijk geeft als »eens onbekenden schrijvers *cleyne Cronica van de Gronningher Omlanden*», waarna IV en III volgen, het eerste onder den naam van Tjalling Aykema's »*Cronyxke van die Ommelanden*».

In het Voorbericht noemt hij ze »nooit voorheen gedrukte *Kronyken van Vrieslant en Groningen*», welke hij in handschriften van zijn neef Johannes Aykema te Leegkerk en van de akademie-bibliotheek te Groningen te leen had ontvangen. Volledigheidshalve zij hier ten slotte nog bijgevoegd, dat in de bibliotheek van ons Genootschap een zeer fraai handschrift aanwezig is van II en IV, te zamen, afkomstig uit de bibliotheek van Meerman, doch dat achter II niet het in de gedrukte exemplaren voorkomende »*cleyne Cronica*», evenmin ergens de sub III vermelde privilegien voorkomen, — De onderling afwijkende spelling bewijst dat dit handschrift niet ten grondslag heeft gelegen aan een der genoemde uitgaven.

BOELES.

LAATSTE STUK

DER

Friesche Klokke-Opschriften ,

met andere van elders vergeleken,
en met aantekeningen, vertaling, registers en
platen voorzien,

DOOR

G. H. VAN BORSSUM WAALKES.

Woord vooraf.

Bij het verschijnen van het derde en laatste stuk der Friesche klokke-opschriften, hierbij den geachte leden van het Friesch Genootschap aangeboden, heb ik maar weinig te zeggen.

Ik heb gemeend eenige bijzonderheden, onder den naam van „merkwaardigheden ten aanzien van klokken“, vooraf te moeten laten gaan.

De Maria-klokken, en die waarop de bekende opschriften „O Rex gloriae etc.“ en „Vox mea etc.“ voorkomen, heb ik wederom in elke eeuw waarin zij voorkomen bijeen gevoegd. Gelijkkluidende opschriften zijn telkens aangewezen.

Voorts heb ik het van belang geacht, aan het einde van elke eeuw een besluit ten aanzien van de opschriften in Friesland te moeten mededeelen. Daarbij zijn niet alleen in rekening gebracht de in dit laatste stuk medegedeelde, maar ook die gevonden worden in de twee vroeger uitgegevene stukken. Zoo verkrijgen wij een overzicht over het geheel, wat taal, lettervormen, beeldwerk enz. betreft.

Voor ik eindig, heb ik nog twee dingen te zeggen. — Vooreerst betuig ik dank aan die velen, van welken stand en godsdienst ook, die mij vriendelijk en volgaarne hebben geholpen in het afnemen en verkrijgen der in Friesland aanwezige opschriften op klokken. En ten anderen spreek ik openlijk mijne erkentelijkheid uit tegenover het Bestuur van het Friesch Genootschap van Geschied-, Oudheid- en

Taalkunde, dat mij telkens zoo bereidwillig in de Vrije Fries gelegenheid schonk, om te openbaren wat ik verzameld had.

Het is aangenaam van geachte zijde, bij eenig werk waardeering te vinden.

Het Friesch Genootschap bloeie steeds meer, tot vreugde van het bestuur, en tot eer van het Vaderland en het geliefd Friesland.

G. H. VAN BORSSUM WAALKES.

's GRAVENHAGE, den 25 Maart 1895.